Lekce 24

Gramatická látka		Odkaz na gramatiku
Konjugace:	Aktivní perfektum kmenů vokalických a konsonantických ražených	§ 262, § 273, § 275
	Silné perfektum	§ 276 (3)
	Attická reduplikace	§ 252 (3)

1. Xerxés zveřejňuje své rozhodnutí táhnout proti Řecku:

Μέλλω ζεύξας[1] τὸν Ἑλλήσποντον ἐλᾶν[2] στρατὸν διὰ τῆς Εὐρώπης ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, ἵνα Ἀθηναίους τιμωρήσωμαι, ὅσα δὴ πεποιήκασι[3] Πέρσας τε καὶ πατέρα τὸν ἐμόν. ἑωρᾶτε μὲν νῦν καὶ Δαρεῖον ἰθύοντα[4] στρατεύεσθαι ἐπὶ τοὺς ἄνδρας τούτους. ἀλλ' ὁ μὲν τετελεύτηκε καὶ οὐκ ἐξεγένετό οἱ[5] τιμωρήσασθαι· ἐγὼ δὲ ὑπέρ τε ἐκείνου καὶ τῶν ἄλλων Περσῶν οὐ πρότερον παύσομαι, πρὶν[6] ἢ ἕλω[7] τε καὶ πυρώσω[8] τὰς Ἀθήνας, οἵ γε ἐμὲ καὶ πατέρα τὸν ἐμὸν ὑπῆρξαν[9] ἄδικα ποιοῦντες. (Hdt. 7, 8β 1 s.)

2. Δύο ἐν ταὐτῷ ὠδοιπόρουν[10]. τοῦ δε ἑτέρου πέλεκυν[11] εὑρόντος ὁ ἕτερος ἔλεγεν· «Ηὑρήκαμεν», ὁ δὲ ἕτερος παρῄνει[12] μὴ λέγειν «Ηὑρήκαμεν», ἀλλὰ «Ηὗρηκας». μετὰ μικρὸν δὲ ἐπελθόντων[13] αὐτοῖς τῶν ἀποβεβληκότων τὸν πέλεκυν ὁ ἔχων αὐτὸν διωκόμενος ἔλεγε πρὸς τὸν συνοδοιπόρον[14]· «Ἀπολώλαμεν.» ἐκεῖνος δὲ ἔφη· «Μὴ ἀπολώλαμεν εἴπῃς, ἀλλ' ἀπόλωλα· οὐδὲ γάρ, ὅτε τὸν πέλεκυν ηὗρες, ἐμοὶ αὐτὸν ἀνεκοινώσω[15].» (Aesop. Corp. 68; Halm 309; Ch. 257)

3. Οἱ ξένοι[16] ἐποίησαν ἀγῶνα γυμνικὸν[17] ἐν τῷ ὄρει, ἔνθαπερ ἐσκήνουν. εἵλοντο δὲ Δρακόντιον Σπαρτιάτην δρόμου[18] τ' ἐπιμεληθῆναι καὶ τοῦ ἀγῶνος προστατῆσαι[19].

---

[1] ζεύξας od atem. slovesa ζεύγνυμι: `spojovat', zde `přemosťovat'
[2] ἐλᾶν inf. fut. slovesa ἐλαύνω, zde transitivně `hnát'; ἐλᾶν στρατόν `vést, nechat vojsko pochodovat'
[3] ποιῶ, -εῖν (dvojí ak.) `(někomu něco) udělat, (nějak) ublížit'
[4] ἰθύω `spěchat', zde `chystat se'
[5] ἐκγίγνεταί οἱ `daří se mu, je mu umožněno'
[6] πρὶν ἤ + konj. bez ἄν: `předtím než'
[7] ἕλω konj. od aor. akt. εἷλον sl. αἱρῶ, -εῖν: `brát', zde `dobývat'
[8] πυρῶ, -οῦν `pálit'
[9] ὑπάρχω `začít'
[10] ὁδοιπορῶ, -εῖν `cestovat'
[11] ὁ πέλεκυς, -εως, ak. πέλεκυν `sekera'
[12] παραινῶ, -εῖν `napomínat'
[13] ἐπέρχομαι (dat.) `potkat (někoho), narazit na (někoho)'
[14] ὁ συνοδοιπόρος `souputník, společník na cestě'
[15] ἀνακοινοῦμαι, -εῖσθαι (dat. a ak.) `účastnit se (s někým něčeho), podílet se'
[16] οἱ ξένοι `cizinci', zde řečtí žoldnéři pod Xenofóntovým vedením
[17] ἀγὼν γυμνικός `sportovní soutěž'
[18] ὁ δρόμος `běžecký závod'
[19] προστατῶ, -εῖν (gen.) `být představený (něčeho), řídit'

ἐπειδὴ δὲ ἡ θυσία ἐγένετο, αὐτὸν ἡγεῖσθαι ἐκέλευον, ὅπου τὸν δρόμον πεποιηκὼς εἴη. ὁ δὲ «Οὗτος ὁ λόφος», ἔφη, «κάλλιστος τρέχειν, ὅπου ἄν τις βούληται.» «Πῶς οὖν», ἔφασαν, «οἷοί τ' ἔσονται παλαίειν ἐν σκληρῷ καὶ δασεῖ[20] οὕτως;» ὁ δ' εἶπε· «Μᾶλλόν τι ἀνιάσεται[21] ὁ καταπεσών.» (Xen. An. 4, 8, 25-26)

4. Τὸ μέγα τῆς Ῥώμης ὄνομα καὶ δόξῃ διὰ πάντων ἀνθρώπων κεχωρηκός, ἀφ' ὅτου καὶ δι' ἣν αἰτίαν τῇ πόλει γέγονεν, οὐχ ὡμολόγηται παρὰ τοῖς συγγραφεῦσιν[22]. (Plut. Romulus 1)

5. Ἑρμῆς κεκλοφὼς βοῦς, ἃς ἔνεμεν Ἀπόλλων, εἰς σπήλαιον ἀπέκρυψεν· εὑρὼν δὲ χελώνην[23] εἰργάσατο λύραν[24], ἣν Ἀπόλλων ἔλαβε ἀντὶ τῶν βοῶν. (Apollod. 3, 10, 2)

6. Ἡνίκα Φίλιππος ἐτεθνήκει, Δημοσθένης λαμπρὰν ἐσθῆτα προῆλθεν[25] ἔχων, καίτοι[26] τῆς θυγατρὸς αὐτοῦ νεωστὶ τετελευτηκυίας ἐφηδόμενος[27] τῷ τοῦ Μακεδόνος θανάτῳ. (Plut. vit. dec. orat. 847 B)

7. Ἀνθρώπου προσελθόντος, δεομένου συνηγορίας[28] καὶ διεξερχομένου[29], ὡς ὑπό του λάβοι πληγάς, Δημοσθένης «Ἀλλὰ σύ γε», εἶπε, «τούτων, ὧν λέγεις[30], οὐδὲν πέπονθας.» τοῦ δ' ἀνθρώπου βοῶντος· «Ἐγώ, Δημόσθενες, οὐδὲν πέπονθα;» «Νὴ Δία», ἔφη, «νῦν ἀκούω φωνὴν ἀδικουμένου καὶ πεπονθότος.» (Plut. Demosth. 11, 2 s.)

8. Ísokratova charakteristika Athén:

Τοσοῦτον ἀπολέλοιπεν ἡ πόλις ἡμῶν περὶ τὸ φρονεῖν καὶ λέγειν τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, ὥστ' οἱ ταύτης μαθηταὶ[31] τῶν ἄλλων διδάσκαλοι γεγόνασιν. (Isocr. Paneg. 50)

9. Ὃ γέγραφα, γέγραφα. (Ev. Joh. 19, 22)

10. Ze Sókratovy obhajoby před soudem:

Ἀλλὰ διὰ τί δή ποτε μετ' ἐμοῦ χαίρουσί τινες πολὺν χρόνον διατρίβοντες; ἀκηκόατε, ὦ ἄνδρες Ἀθηναῖοι, πᾶσαν ὑμῖν τὴν ἀλήθειαν ἐγὼ εἶπον· ὅτι ἀκούοντες χαίρουσιν ἐξεταζόμενοις τοῖς οἰομένοις μὲν εἶναι σοφοῖς, οὖσι δ' οὔ. ἔστι γὰρ οὐκ ἀηδές[32]. (Plat. Apol. 33 b9—c4)

---

[20] ἐν σκληρῷ καὶ δασεῖ (δασύς) `v tvrdém a křovinatém terénu'
[21] ἀνιῶμαι, -ᾶσθαι `starat se'
[22] ὁ συγγραφεύς `spisovatel'
[23] ἡ χελώνη `želva'
[24] ἡ λύρα `lyra'
[25] προέρχομαι `vycházet'
[26] καίτοι = καίπερ
[27] ἐφήδομαι `radovat se, jásat'
[28] ἡ συνηγορία `obrana, obhajoba, obhajování'
[29] διεξέρχομαι `rozvláčně vykládat'
[30] τούτων, ὧν λέγεις místo: ἃ λέγεις; atrakce vztažného zájména, viz § 452 (2)
[31] ὁ μαθητής `žák, učedník'
[32] ἀηδής `nemilý, nepříjemný'

 Provizorní interní tisk (Teiresiás MU - ÚKS FF MU). Kontakt: teiresias@muni.cz.

Slovní zásoba

1.	τιμωρῶ, -εῖν, -ήσω, -ησα, -ηκα, -ημαι, -ήθην	pomstít, zastat se	ulcisci
	τιμωροῦμαι, -εῖσθαι, -ήσομαι, -ησάμην, -ημαι, — (ak., ak.)	pomstít se, potrestat	ulcisci, defendere
2.	ἀπόλλυμι, ἀπολῶ, ἀπώλεσα, ἀπολώλεκα, —, —	ničit, hubit, ztratit	perdere
	ἀπόλλυμαι, ἀπολοῦμαι, ἀπωλόμην, ἀπόλωλα, —	být poškozován, ničen	perire
3.	ἔνθαπερ	a tam	ibique
	ἡ θυσία, -ας	oběť	sacrificium
	ὁ λόφος, -ου	návrší, pahorek	collis
	παλαίω, -αίσω, -αισα, -αικα, -αισμαι, -αίσθην	závodit, zápasit	luctari
	σκληρός, -ά, -όν	tvrdý	durus
	δασύς, -εῖα, -ύ	hustý, zarostlý	densus, hirsutus
	ἀνιῶ, -ᾶν, -άσω, -ασα, ἠνίακα, —, ἠνιάθην	trápit, obtěžovat	moerore afficer, discruciare
4.	χωρῶ, -εῖν, -ήσομαι, -ησα, -ηκα, -ημαι, -ήθην	postupovat, šířit se	procedere
5.	κλέπτω, κλέψω, ἔκλεψα, κέκλοφα, κέκλεμμαι, ἐκλάπην (ἐκλέφθην)	krást	furari
6.	ἡνίκα	když, jakmile	cum
	λαμπρός, -ά, -όν	jasný, zářivý	splendidus
	ἡ ἐσθής, -ῆτος	oblečení, šaty	vestis
	ἡ θυγάτηρ, -τρός	dcera	filia
7.	νή (ναί) Δία, ναί μα τὸν Δία	zaklínací formule	per Iovem, pro Iuppiter
8.	ἀπολείπω, -λείψω, -έλιπον, -λέλοιπα, —, -ελείφθην	předehnat, nechat za sebou	relinquere, superare
10.	ποτὲ	(v otázkách) vlastně	enim

Doplnění gramatiky

Aktivní perfektum tematické konjugace

Časový **kmen perfektní aktivní** se tvoří ze slovesného kmene dvojím způsobem: 1. slabým (kappatickým), tj. pomocí časového příznaku **-κ-**; 2. silným (akappatickým), tj. bez časového příznaku. V případě, že se za součást perfektního kmene nepokládá reduplikace,[33] lze prohlásit, že se aktivní perfektní kmen silný až na výjimky se slovesným kmenem shoduje (a je tedy také shodný s pasivním kmenem perfektním), kdežto slabý se od sloves-

[33] Toto pojetí však není ideální, vzhledem k tomu, že reduplikace je nedílnou součástí všech tvarů tvořených od perfektních kmenů, včetně perfektního futura.

Provizorní interní tisk (Teiresiás MU - ÚKS FF MU). Kontakt: teiresias@muni.cz.

ného kmene liší právě časovým příznakem -κ-. Na rozdíl od aoristu, kde neexistuje kritérium, podle něhož by bylo možné usuzovat, zda slovesu náleží aorist tvořený slabě nebo silně, je v perfektu toto členění dáno protikladem kmenů vokalických (slabé perfektum) a konsonantických (silné perfektum).

Protože není vždy shoda mezi časovým kmenem prézentním a kmenem slovesným (i když je častá), nelze z podoby prézentního kmene bezpečně usuzovat na podobu aktivního kmene perfektního. Až na některé výjimky je však pro stanovení slovesného kmene (a tedy určení časového kmene pf. akt.) možno použít ta pravidla, která byla popsána v minulé lekci pro určování kmene pf. medpas.

K časovému kmeni přistupuje jednak reduplikace (na počátku slova), jednak **primární osobní přípony** aktivní, a to prostřednictvím **tematického vokálu**, který má téměř stejnou podobu jako v systému aor. akt.: -α-/-ϵ-. Tvar pf. akt. je tedy tvořen 5 skladebnými součástmi (reduplikace, slovesný kmen, časový příznak -κ-, tematický vokál, přípona). Např.:

πϵ – παιδϵύ – κ – α – σιν `mají vychováno (neboť vychovali)′

Konjunktiv a optativ pf. akt. jsou (na rozdíl od pf. medpas.) tvořeny dvojím způsobem: Jednak koncovkami totožnými se systémem prézentním, jednak opisně, tj. pomocí ptc. pf. akt. a pomocného slovesa ϵἶναι.

Stavba pf. akt. je zřejmá z §§ 262-263 pro slovesa s kmenem vokalickým (§ 273 řeší zvláštnosti, které se objevují u vokalických sloves kontrahovaných); hláskové změny, ke kterým dochází u kmenů konsonantických, řeší §§ 274-276.

Plusquamperfektum tematické konjugace

Zatímco predikáty v přítomnosti lze v řečtině vyjadřovat jen dvojím způsobem, tj. prézentem (děje, události) nebo perfektem (stavy), je v minulosti nutno rozlišovat skupiny tři, neboť děje a události mají v minulosti i svůj aspekt vidový: nedokonavé děje jsou zachycovány imperfektem, dokonavé aoristem. V protikladu k oběma těmto vyjádřením stojí plusquamperfektum, popisující stav v minulosti, který vzešel z předchozí události: ἐπϵπαίδϵυντο `byli vzdělaní (neboť se jim předtím dostalo vzdělání), ἐγρηγόρην `byl jsem vzhůru (neboť jsem se předtím probudil)′.

Volba mezi vyjádřením pomocí imperfekta a plusquamperfekta je právě tak subjektivní jako rozlišování mezi prézentem a perfektem: záleží často na psychologickém zájmu mluvčího. V rozsahu stejném jako u přítomných predikátů (nebo ještě výraznějším) také platí, že vyjádření plusquamperfektem je ve srovnání s imperfektem ojedinělé.

Z hlediska formálního se plusquamperfektum tvoří naprosto shodným způsobem od časového kmene perfektního všech typů, a to připojením **augmentu** před reduplikaci (nejde-li ovšem o reduplikaci neúplnou, k níž augment dále připojovat nelze) a záměnou primárních přípon za sekundární. Tyto přípony jsou ovšem odlišné jako od sekundárních přípon užívaných pro imperfektum, tak i od přípon aoristu.

Plpf. akt. se tedy stejně jako pf. akt. tvoří tematicky (ať už je východiskem silný nebo slabý kmen pf. akt.). **Tematickým vokálem**, který je spojuje s časovým kmenem, je v tomto případě **-η/ϵ-**. Plpf. medpas. se tvoří stejně jako pf. medpas. atematicky a stejně jako pf. nahrazuje 3. pl. opisem. Tvar plpf. se tedy skládá v akt. z 6 skladebných součástí

 Provizorní interní tisk (Teiresiás MU - ÚKS FF MU). Kontakt: teiresias@muni.cz.

(augment, reduplikace, slovesný kmen, časový příznak -κ-, tematický vokal -η/ε-, přípona) a v medpas. z 4 součástí (chybí časový příznak a tematický vokál). Např.:

ἐ – πε – παιδεύ – κ – η – μεν `měli jsme vychováno (neboť jsme vychovali)′

ἐ – πε – παιδεύ – μεθα `byli jsme vychovaní′

Vztah plpf. k pf. je přesně týž jako vztah ipf. k préz. Neexistují proto jiné než indikativní tvary plpf. Pro překlad plpf. do češtiny platí analogicky to, co bylo řečeno o překladu pf.

Stavba plpf. tvarů je zřejmá z §§ 262-264 pro slovesa s kmenem vokalickým (§ 273 řeší zvláštnosti, které se objevují u vokalických sloves kontrahovaných); hláskové změny, ke kterým dochází u kmenů konsonantických, řeší §§ 274-276.

Cvičení

1.

a) Vyhledejte v textech 2-7 tvary ptc. pf. akt. a převeďte je do pl., resp. do sg.

b) Skloňujte ptc. pf. akt. slovesa ποιέω ve všech třech rodech.

c) Časujte v pf.:

• τελευτάω • χωρέω • κλέπτω • βάλλω • εὑρίσκω

d) Časujte v plpf.:

• πάσχω (7) • εὑρίσκω (2)

2. Vyhledejte v textech 5-9 silně tvořená perfekta a vysvětlete případné změny kmene.

3. Vytvořte 1. sg. aor. ind. akt.:

• ηὕρηκα • βέβληκα • πέπονθα

4. Vyložte etymologii jmen:

• Ἰσοκράτης • Ἵππαρχος • Πεισίστρατος

5. Vyložte etymologii slov:

• hippodrom • oligarchie • misantrop

6. Přeložte odpovídajícím způsobem:

• τέθνηκε (6), ἐτεθνήκει • τετελεύτηκε (1), ἐτετελευτήκει • ἀπολελοίπασιν (ἀπελελοίπεσαν) τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους (8) • οἱ μαθηταὶ διδάσκαλοι γεγόνασιν (ἐγεγόνεσαν) (8)

7. Přeložte:

εἴθε ὁ νοσῶν τὸ φάρμακον πίνοι.
εἰ τὸ φάρμακον πίοι, σωθείη ἄν.
ὦ παῖ, μήποτε τὸν πλοῦτον περὶ πλείονος ποιοῖο (více si cenit) ἀρετῆς.
εὐδαίμων ἂν γίγνοιτο ἡ πόλις, εἰ οἱ πολῖται ὁμονοοῖεν (ὁμονοέω `být svorný′) ἀλλήλοις.

 Provizorní interní tisk (Teiresiás MU - ÚKS FF MU). Kontakt: teiresias@muni.cz.